

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

«С Х В А Л Е Н О»
Вченою радою ЧНУ
ім. Петра Могили

Протокол № 3
" 09 " 11 20 17 р.

«З А Т В Е Р Д Ж Е Н О»
Ректор ЧНУ ім. Петра Могили

Л.П.Клименко

20 17 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з дисципліни Історія менеджменту

Статус дисципліни: Нормативна

Галузь знань: 0306 "Менеджмент і адміністрування"

Напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент»

Перший проректор

Н.М. Іщенко

(під)

В.о. декана факультету економічних наук

О.Б. Філімонова

(під)

Завідувач кафедри менеджменту

О.Ю. Стоян

(під)

Розглянуто на засіданні
методичної ради факультету
Протокол № 20/1 «07» 11 20 17 р.

Вступ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Історія менеджменту” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів з напрямку підготовки 6.030601 «Менеджмент».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення дисципліни “Історія менеджменту” є етапи у розвитку науки управління, особливості української управлінської думки, погляди різноманітних представників існуючих шкіл і підходів до управлінських ідей, починаючи від зародження світової управлінської думки до наших днів.

Міждисциплінарні зв’язки: мовне підґрунтя – українська мова, англійська мова; економіко-теоретичне підґрунтя – політична економія, слугує підґрунтям – основи менеджменту.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістовних модулів:

1. Еволюція управлінської думки
2. Формування та об’єктивна необхідність впровадження менеджменту в США
3. Сучасні стратегії наукового розвитку менеджменту
4. Особливості розвитку вітчизняної науки управління

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета вивчення дисципліни “Історія менеджменту” – розглянути основні аспекти розвитку менеджменту як теорії і практики управління, сконцентруватися на основних теоретичних напрямках класичного менеджменту.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Історія менеджменту” є

- використання наукових поглядів і рекомендацій у практичній діяльності менеджерів;
- орієнтування у теоретичній літературі з питань менеджменту;

- розуміти підходи до вивчення історії розвитку менеджменту;
- характеризувати школи управління і основні підходи до його вчення;
- розглянути в історичному аспекті виникнення управління і його розвиток на різних етапах розвитку суспільства;
- сформувати у слухачів уміння аналізувати школу наукового управління і її основних представників, адміністративну школу менеджменту, школу людських стосунків;
- характеризувати основні етапи розвитку менеджменту в США, Західній Європі і Японії, а також розглядати у загальному контексті розвиток управлінської думки в Україні від найдавніших часів до сьогодення;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- категорії менеджменту;
- підходи до вивчення історії розвитку менеджменту
- методи формування та функціонування механізмів управління організаціями та школи управління;
- сукупність функцій і методів менеджменту

вміти:

- ◆ використовувати наукові погляди і рекомендації у практичній діяльності менеджерів;
- ◆ орієнтуватися у теоретичній літературі з питань менеджменту;
- ◆ розуміти підходи до вивчення історії вчень менеджменту;
- ◆ характеризувати школи управління і основні підходи до його вивчення;
- ◆ розглядати в історичному аспекті виникнення управління і його розвиток на різних етапах розвитку суспільства;
- ◆ детально характеризувати школу наукового управління і її основних представників, адміністративну школу менеджменту, школу

людських стосунків;

- ◆ характеризувати основні етапи розвитку менеджменту в США, Західній Європі і Японії, а також розглядати у загальному контексті розвиток управлінської думки в Україні від найдавніших часів до сьогодення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години / 4 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1Еволюція управлінської думки

Тема 1. Еволюція управлінської думки як предмет історії розвитку менеджменту

Мета і завдання курсу «Історія менеджменту» це вивчення виникнення управління і застосування на практиці наукових підходів, принципів і методів, що забезпечують стійку, надійну, перспективну і ефективну діяльність.

Менеджмент як галузь людської діяльності виник та розвивається у зв'язку з необхідністю з'ясувати, чому одні організації досягають успіху, а інші занепадають, зазнають розорення.

У своєму розвитку термін «менеджмент» мав багато різних трактувань і понять, що весь час змінювались. Сьогодні під менеджментом мають на увазі управління будь-яким соціальним об'єктом, володіння майстерністю управління, високий професіоналізм, що поєднує в одній особі власника й організатора виробництва, який забезпечує його високу ефективність і продуктивність.

Міжнародна практика розглядає менеджмент як синонім управління соціально-економічними процесами в умовах підприємницької корпорації або акціонерної компанії.

Поняття «менеджмент» міцно увійшло до нашого повсякденного життя і стало звичним. Українське слово «управління» і англійське слово «менеджмент» вважаються синонімами, проте насправді їх істинний зміст відрізняється. Термін «управління» не замінює терміну «менеджмент» тому, що останній охоплює лише одну з форм управління, а саме: управління соціально-економічними процесами в рамках суб'єкта господарювання. До того ж, адекватною економічною основою менеджменту є ринковий тип господарювання, здійснюваний на базі індустріальної організації виробництва або комерції. Управління у широкому розумінні означає керування, тобто цілеспрямований вплив на той чи інший об'єкт (або суб'єкт)

з метою досягнення конкретної мети. Менеджмент розглядається з різних точок зору.

Тема 2. Управлінська думка в стародавні часи

Початок менеджменту як наукової дисципліни поклав період його систематизації, вироблення рекомендацій щодо поліпшення управління. Саме систематизація знань зумовлює появу концепцій і теорій, які можна вивчати.

Людство існувало тисячі років, ведучи примітивний спосіб господарювання. Після значних відкриттів у галузях енергетики, транспорту, комунікацій і технології (промислової революції) докорінно змінилася організація діяльності людей. Поряд із традиційно існуючими домашніми господарствами, церквою, армією й урядом з'явилися різноманітні організації, що виробляли товари на національний і зовнішній ринок.

Ринок став невід'ємним атрибутом життя людей, а управління - основою їхньої діяльності, визнанням, поряд із землею, працею і капіталом, фактором, від якого залежить матеріальне забезпечення й добробут суспільства. Управління стало сутністю будь-якої діяльності, передумовою досягнень не тільки сьогодення, а й завтрашнього дня.

Інтерес до менеджменту протягом усього історичного розвитку посилюється. Тому спочатку розглянемо менеджмент до індустріального періоду, його середовище і культурні цінності, що призвели до промислової революції.

У багатьох випадках розвиток державного керування йшов пліч-о-пліч з осмисленням практики керування військовими, релігійними, будівельними, господарськими процесами. Вражаючи історичні пам'ятки архітектури красномовно свідчать про велич управлінського генія наших предків. Однак керування як наука, як система знань і умінь почала предметно формуватися в XIX столітті, а його розквіт припадає на двадцяте сторіччя в зв'язку з остаточним виділенням керівників (менеджерів) у самостійний соціальний прошарок і перетворенням його власне кажучи в панівний клас.

Тема 3. Основні школи управління та підходи до його вивчення

Управлінська думка XX ст. робить особливий наголос на перетворення управління в науку. Лютер Г'юмек, теоретик у галузі управління, заявляє, що воно стає наукою тому, що, по-перше, систематично вивчає явища, які можна згрупувати в різні теорії; по-друге, намагається на систематизованій основі зрозуміти, чому і як люди систематично працюють разом для досягнення певних цілей; по-третє, зробити ці системи співробітництва кориснішими для людства. Основа будь-якої науки - це можливість об'єктивно виміряти явища, що вивчаються. Багато процесів в управлінській практиці важко піддаються вимірюванню внаслідок того, що відсутній механізм їх опису й аналізу. Це дає можливість керівникам-практикам стверджувати, що управління є скоріше мистецтво, якому можна навчитися тільки через досвід і яким досконало можуть оволодіти лише люди, які мають до цього талант.

Школа наукового управління розробила принципи і методи організації праці, що завжди сприятимуть підвищенню продуктивності праці й ефективності роботи підприємства. Адміністративна школа відома в історії менеджменту розробкою принципів і функцій управління як універсального процесу. Вони, і на сьогодні залишаються необхідними умовами, без дотримання яких ефективно управління організацією неможливе. Через: теоретичну близькість і величезну значущість ці дві школи в західній літературі не без підстав часом об'єднуються в одну - класичну.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 Формування та об'єктивна необхідність впровадження менеджменту в США

Тема 4. Формування менеджменту в США

Майже до кінця XVIII ст. Сполучені Штати Америки були країною, де панівною економічною доктриною був меркантилізм, а сама вона плелася у кильватері англійської політики. Проте два літературних документи 1776 року докорінно змінили ситуацію. Мова йде про американську Декларацію незалежності й книгу відомого англійського економіста А. Сміта

«Дослідження про природу і причини багатства народів», де він сформулював принцип «економічної людини», головною метою якої є прагнення до збагачення і задоволення особистих потреб. Однак, подальші дослідження спростували тезу Сміта, бо виключно до збагачення прагнуть лише 12% людей.

Ідеї Сміта цілком вписувалися у філософську концепцію лідерів нації, а принцип вільного підприємництва став основним для творців її конституції.

Спроби Англії зберегти своє панування, перешкоджати промислового розвитку Америки шляхом заборони продажу устаткування й еміграції кваліфікованої робочої сили зазнали невдачі. З початку XIX ст. в Америці, як гриби, виникали мануфактури, засновані на запозиченій передовій британській системі менеджменту, акціонерній і корпоративній формах власності.

У XX столітті на Заході сформувалося кілька наукових шкіл менеджменту: раціоналістична школа, школа людських відносин, школа взаємозалежних дій - управлінських функцій та ін.

Менеджмент, з одного боку, виступав як соціологічне вчення, що є частиною сучасної буржуазної ідеології, а з іншого - містив практичні рекомендації з управління великим капіталістичним підприємством. Поняття «менеджмент» ставало вже інтернаціональним. Якщо говорять

«менеджмент», мають на увазі й менеджерів, які професійно здійснюють функцію управління. Сьогодні управління усвідомлюється як професія. Одержавши найбільш чітке визначення в концепції «наукового управління» Тейлора, ця сфера знань набула подальшого розвитку у працях його послідовників - Г. Гантта, подружжя Гілбрет та ін.

Тема 5. Школа людських стосунків

Рух за людські стосунки зародився у відповідь на нездатність повністю усвідомити значення людського фактора, як основного елемента ефективності організації. Цей рух був реакцією на недоліки класичного

підходу. Тому школу людських стосунків інколи називають неокласичною школою.

Вчених Мері Паркер Фоллетт й Елтона Мейо можна назвати найбільшими авторитетами у розвитку школи людських стосунків в управлінні.

Школу людських стосунків (поведінкову теорію менеджменту) пропагували багато авторів - Гюго Мюнстерберг, Елтон Мейо, Мері Паркер Фоллетт, Фріц Ротлісбергер, Честер Ірвінг Бернارد. Одним із теоретичних досліджень у цьому напрямі була виробнича психологія - практика застосування психологічних понять до виробничого середовища. Гюго Мюнстерберг (1863-1916 рр.) - відомий німецький психолог визнаний батьком виробничої психології. Він стверджував, що психологи можуть надати цінну допомогу менеджерам у сферах підбору працівників і мотивації. Виробнича психологія досі є однією з головних у навчальних курсах багатьох коледжів та університетів.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3 Сучасні стратегії наукового розвитку менеджменту

Тема 6. Розвиток наукового менеджменту

Головним результатом впровадження і розвитку наукового менеджменту було загальне поліпшення управління промисловим підприємством: зросла ефективність використання устаткування і людей, сировини і матеріалів; поліпшилися контроль і планування. Все це істотно вплинуло як на робітників, так і на управлінців підприємств. До вчених угалузі менеджменту, які продовжили, вдосконалили та розвинули теорію наукового менеджменту належать Г. Л. Гантт, Френк і Ліліан Гілбрет, Г. Емерсон, В. Терещенко, Л. Берталанфі, П. Друкер та інші.

Тема 7. Особливості й основні риси японського менеджменту

Загальної теорії менеджменту, придатної для всіх часів і народів, не існує - є тільки загальні принципи управління, які породжують японську, американську, французьку або німецьку системи менеджменту зі своїми

неповторними особливостями, адже беруться до уваги певні національні можливості, особливості національної психології, менталітету й т. д. Японська система менеджменту визнана найбільш ефективною в усьому світі. Головна причина її успіху - вміння працювати з людьми.

Японія першою у світі почала розвивати сучасний менеджмент із «людським обличчям», залучаючи всіх працівників до діяльності в їхніх організаціях, до виготовлення якісної продукції з низькими витратами. У бідної на природні ресурси країні традиційно культивується принцип: «наше багатство - людські ресурси», за яким створюються умови для найбільш ефективного використання цих ресурсів.

Протягом останніх років у всьому світі зростає інтерес до японських форм і методів управління, тому що швидкий успішний розвиток економіки цієї країни дав можливість зайняти лідерські позиції у світі. Японія є найбільшим у світі виробником легкових автомобілів; домінує у виробництві майже всіх категорій масових напівпровідникових мікросхем; визнана найконкурентоздатнішою країною у світі; займає лідерські позиції у забезпеченні грамотності, соціальної політики, якості життя. Ці й інші успіхи багато в чому зумовлені високим рівнем менеджменту, засновниками якого були Мацусита, Хонда, Морита, Ібука й ін.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4 Особливості розвитку вітчизняної науки управління

Тема 8. Особливості управлінської думки в Україні XVIII-початку XIX

Початок вивчення власне вітчизняної управлінської думки та практики припадає на кінець XVIII - початок XIX ст. і пов'язаний з працями відомих українських учених-економістів М. А. Балудянського, В. Н. Каразіна, А. Самборського, М. Ліванова, П. І. Прокоповича та ін. Проте таке вивчення не становило якогось спеціального наукового напрямку, що було типовим і для інших країн світу. У той період управління ще не існувало як окрема, відособлена від інших, галузь знань, хоча усвідомлення потреби у такій науці

поряд з економічною теорією посилювалося. Зокрема, це виявлялося у висвітленні проблем управління у складі інших наук - історії, права, політики, філософії та ін. Деякі питання управління розкриті в описах окремих українських губерній і волостей першої половини - середини ХІХ ст.

Щодо України, то слід додати ще одну важливу обставину: відсутність на той період власної державності. Останнє стало причиною тих наслідків, що виникли у галузі вивчення питань управління виробництвом.

Тема 9. Особливості формування сучасної системи менеджменту в Україні

Ринкові перетворення потребують наукового обґрунтування й вирішення низки управлінських проблем макро - і мікроекономічного характеру.

На макроекономічному рівні треба визначити нову роль держави в управлінні економікою, створити нову систему органів державного управління економікою, сформувати комплекс методів державного регулювання економічних процесів.

Формування ефективної системи управління на мікрорівні потребує не тільки акумуляції найвизначніших світових здобутків у цій галузі, а й відображення особливостей соціально-економічних процесів в Україні. Сліпе копіювання зарубіжних моделей менеджменту не тільки не дає користі, а навпаки, шкодить реформуванню економіки. В менеджменті величезне значення мають національна психологія, традиції, соціально-культурні чинники, духовні цінності тощо.

Вітчизняна модель менеджменту потребує одночасного вирішення трьох взаємопов'язаних проблем: макроекономічних змін у суспільстві, формування нового управлінського мислення керівників та розробки наукової бази менеджменту.

Успіх ринкових перетворень зумовлений умінням розумно керувати. Передусім йдеться про вміння ухвалювати раціональні рішення та ефективно їх виконувати. Однак процес формування такого вміння доволі непростий.

3. Рекомендована література

Базова

1. Державне управління: основи теорії, історія і практика: Навчальний посібник/ В.Д.Бакуменко, П.І.Надолішній, М.М.Іжа, Г.І.Арабаджи/ за заг.ред. На долішнього П.І., Бакуменка В.Д. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009.
2. Дідковська Л.Г., Гордієнко П.Л. Історія вчень менеджменту: Навч. Посібник. – К.: Алерта, 2008. – 477 с.
3. Дикань О.В. Історія менеджменту: Конспект лекцій. – Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 52 с.
4. Іванова І.В. Менеджмент підприємства. Практикум: навч. посібник.- К.: Київ. Нац.торг.- екон. ун-т, 2001.- 247 с.
5. Мескон, Майкл Х., Альберт, Майкл, Хедоури, Франклин Основи менеджмента, 3-е издание: Пер. с англ. – М.: ООО «И.Д.Вільямс», 2007. – 672 с.
6. Надолішній П.І. Теорія та історія державного управління.: Навчальний посібник. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006
7. Осовська Г.В., Осовський О.А. Менеджмент організацій: навч. посібник.- К.: Кондор, 2005.- 860 с.
8. Шегда А.В. Менеджмент: Навч.посібник – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 583 с.

Додаткова:

1. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Відп. ред. С. В.Мочерний. — К.: Вид. центр “Академія”, 2000
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) “Шляхом європейської інтеграції” / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослід.; Ін-т екон. прогнозування НАН України; М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004.
3. Статистичні щорічники України

Періодичні видання:

1. Урядовий кур'єр.
2. Голос України.
3. Право України.
4. Місьцеве самоврядування.
5. Офіційний вісник України.

4. Формування підсумкового контролю успішності навчання

При проведенні підсумкового контролю оцінці підлягають теоретичні знання та практичні уміння, яких набули студенти після опанування дисципліни. Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

Письмова форма підсумкового контролю не є обов'язковою. Під час виконання підсумкового контролю студент може звернутися до викладача з роз'ясненнями змісту завдання. Студентам забороняється списувати, обмінюватися інформацією з іншими студентами, використовувати заборонені навчальні засоби. Якщо студент порушує встановлений порядок, то він звільняється від подальшої роботи, а екзамен оцінюється нулем балів.

Оцінка виставляється відповідно до інтервальної шкали.

5. Засоби діагностики успішності навчання: тестування, усне та письмове опитування, виконання індивідуальних та практичних завдань.